

УДК 378.37:27-047.64

І. Л. Сіданіч,
Університет менеджменту освіти,
м. Київ

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Анотація. Проаналізовано зміни у вищій школі, які необхідно здійснити для підвищення якості вищої педагогічної освіти, уможливлуючи суспільні вимоги, в контексті вдосконалення управління ВНЗ на прикладі здобуття спеціалізації «Християнська педагогіка у вищій школі». Визначено зміст, форми і методи викладання навчальної дисципліни «Методика викладання навчальних дисциплін духовно-морального спрямування» у ВНЗ.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, управління якістю підготовки майбутніх викладачів християнської педагогіки.

HIGHER EDUCATION QUALITY MANAGEMENT OF FUTURE PEDAGOGY TEACHERS

Annotation. The article contains an analysis of changes in higher education which are necessary to improve the quality of higher education in order to meet the requirements of society and the further development of the management of institution of higher education with specialization «Christian education in high school». The content, forms and methods of teaching such discipline like «Teaching methods of spiritual and moral guidance» in high school are defined.

Keywords: higher education, quality of higher education, institution management, the future teacher of Christian education.

УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ПЕДАГОГИКЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Аннотация. Проанализированы изменения в высшей школе, которые необходимо выполнить для повышения качества высшего педагогического образования с целью обеспечения потребностей общества и дальнейшего развития управления высшим учебным заведением по специализации «Христианская педагогика в высшей школе». Определены содержание, формы и методы преподавания учебной дисциплины «Методика преподавания учебных дисциплин духовно-нравственного направления» в высшей школе.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, управление качеством подготовки будущих преподавателей христианской педагогике.

Постановка проблеми. Розвиток українського суспільства як демократичної системи значною мірою залежить від глибини теоретичного осмислення явищ і процесів, які відбуваються в його багатоаспектній та багатоформатній гуманітарній сфері. Соціальні збудження впродовж останніх десятиліть спричинили зміни багатьох суспільних, політичних та економічних стереотипів соціально-економічного розвитку, а також визначення нових напрямів та механізмів формування особистого світогляду значної частини громадян. Ці зміни стали поштовхом до пошуку нового сенсу життя, виникнення нових ціннісних орієнтацій та інтересів, які ґрунтуються на цільових потребах, зокрема духовних.

На думку В. Кременя, висока мораль держави — це основа її сили, тому необхідно утворити новий тип виховання, що передбачає повну рівновагу між владою і високою культурою громадян. Оздоровлення суспільного життя після якої-небудь катастрофи чи катаклізму є можливим, на його думку, не лише в політиці, а й у моралі і релігії через відновлення людської душі, виховання моралі, що є будівництвом держави¹.

Нині формування стратегії духовного розвитку України спирається на якості індивідуумів, зокрема на їхні здатності до тривалого колективного перетворення наявної суспільної реальності, духовного самовдосконалення, пізнання себе, винайдення власного творчого шляху. За такого підходу враховується їхнє особисте середовище існування (професійної діяльності), в якому кожна людина знаходить найкомфортнішу реалізацію, духовно вдосконалюється, позитивно перетворюється з огляду на власні моральні і духовні орієнтири, результати пошуку істини, а також поклик добра, творення краси та гармонії. У будь-якому випадку має місце персоніфікація і «розпорошеність гармонізації» основних управлінських процесів, спрямованих на духовне відродження суспільних цінностей, основною з яких є людина, зокрема її професійний та духовний розвиток.

¹ Кремень В. Г. Освітній процес у вимірах синергетичного аналізу / В. Г. Кремень // Вища освіта України. — 2014. — № 3. — Темат. вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». — Дод. 2. — Т. 1. — 380 с. — С. 3–15

В українських освітніх реаліях особливе значення має реалізація системно-наукового підходу до вивчення християнських цінностей, оскільки саме їх формування розглядається в контексті історичного поширення християнства, що було і залишається основною формою релігії українців. Тому саме християнські цінності є одним з найважливіших чинників формування й розвитку національної культури, політики, освіти й інших сфер суспільного та духовного життя.

У сучасному суспільстві вплив релігійних цінностей є найсуттєвішим на культурне та духовне життя людини ніж на політичну, економічну й управлінську сфери її діяльності. Звідси й необхідність наукової координації формування ціннісних основ духовного відродження у вищій освіті з урахуванням рівня розвитку національної соціокультурної системи, історичних здобутків, а також вікових християнських цінностей.

За цих умов актуалізується проблема управління означеними процесами як такими, що впливають на якість освітнього процесу вищого навчального закладу (далі – ВНЗ) як формувального чинника національної системи вищої освіти. Це пов'язано з наявністю довготривалого перехідного періоду в соціально-економічній сфері, автономізацією діяльності ВНЗ, а також підвищенням ролі різних важелів розвитку цієї сфери в напрямі оптимізації управлінських процесів, які дотепер створюють певний «вакуум управління»². Зокрема має місце потреба системного наукового бачення та прогнозування, а також теоретичного обґрунтування реалізація ефективного управління якістю освітнього процесу ВНЗ на християнських засадах, уможливіючи інноваційний шлях розвитку цих закладів.

Водночас конкуренція на ринку інтелектуальної праці та продукції ставить перед ВНЗ ряд специфічних завдань з метою задоволення ринкового попиту з урахуванням стійкого функціонування та динамічного розвитку цих закладів. Якість вищої освіти традиційно пов'язувалася зі змістом і формою освітнього процесу, до того ж зміст цього процесу базувався на кваліфікації та

² Дорога Я. А. Гуманістична спрямованість менеджменту у вищих навчальних закладах / Я. А. Дорога // Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти: матеріали других Ірпінських Міжнар. наук.-пед. читань (21–22 трав. 2004 р.). — Ірпінь, 2004. — Ч. 1. — С. 97–99.

досвіді викладачів ВНЗ, які є науково-педагогічним потенціалом цих закладів³. Це забезпечує до переосмислення та вдосконалення змісту й технологій освітньої та науково-дослідної діяльності ВНЗ, посилює управлінський компонент, маючи за мету підвищення якості вищої освіти та забезпечення суспільних вимог.

Нині бачимо, що обсяг та якісний рівень розроблення низки навчальних завдань, пов'язаних із забезпеченням конкурентоспроможності ВНЗ як повноправного суб'єкта конкурентного підприємницького ринку, є недостатніми. Водночас спостерігається активне переосмислення змісту гуманітарного компонента професійної підготовки студентів у національних ВНЗ. Психолого-педагогічний цикл навчальних дисциплін є однією із складових цього компонента, унесеного до планів підготовки фахівців відповідно до положень Закону України «Про вищу освіту».

Результати дослідження свідчать, що нагальною педагогічною потребою є формування концептуальних засад управління якістю підготовки фахівців з педагогіки вищої школи, зокрема: розроблення стратегії інноваційного розвитку ВНЗ на вітчизняному й зарубіжному ринках освітніх послуг з урахуванням пріоритетів суспільного науково-технологічного розвитку; упровадження нових освітніх та управлінських технологій в освітній процес цих закладів; пошук механізмів оптимальної інтеграції форм і технологій навчання, а також визначення пріоритетності їх упровадження; доцільність упровадження аутсорсингу як одного із напрямів стратегічного розвитку інструментів сучасного менеджменту⁴, а також розширення форм співпраці із зарубіжними навчальними закладами, іншими організаціями.

Інтеграція нашої держави у європейський соціокультурний та освітній простір висуває нові вимоги до якості змісту, характеру і структури професійної підготовки студентів ВНЗ. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (далі – кредит ЄКТС) передбачає формування єдиного

³ Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент у системі освіти: навч. посіб. / Г. А. Дмитренко. — К. : МАУП, 1999. — 28 с.

⁴ Забродська Л. М. «Упровадження аутсорсингу – один із напрямів стратегічного розвитку інструментів сучасного менеджменту», Вісник післядипломної освіти, № 15(28), листопад 2015 р.

освітнього простору, що дає змогу студентам цих закладів вільно спілкуватися в ньому, обираючи для навчання той ВНЗ, де, на їхню думку, якість освітнього процесу є найвищою⁵.

Вітчизняна система вищої педагогічної освіти у своєму динамічному розвитку зробила суттєвий крок щодо сприйняття студента як суб'єкта цього процесу, забезпечуючи встановлення комфортних суб'єкт-суб'єктних взаємин у навчально-виховному процесі (далі – НВП) цих закладів. Проте й досі студент залишається, на нашу думку, суб'єктом учіння, а не суб'єктом опанування знань для ефективної майбутньої професійної діяльності. Це означає, що сучасна система вищої педагогічної освіти стала більш демократичною, але не такою, що оптимізує процеси здобуття майбутніми фахівцями рівня найвищої професійної зрілості та готовності відповідати на суспільні вимоги.

Професійна зрілість майбутнього фахівця з педагогіки вищої школи, зокрема викладача християнської педагогіки, є багатовимірною категорією, яка передбачає розвиток морально-етичних якостей, духовних цінностей, гуманістичної спрямованості особистості, нормативності поведінки й взаємин. Професійна зрілість такого фахівця, зокрема викладача вищої школи, має вирізнятися високою відповідальністю, турботою про інших людей, соціальною активністю та характеризуватися гуманістичною спрямованістю, а не лише високими професійними досягненнями в майбутньому й ефективною самореалізацією. Саме тому в акмеологічному розумінні ступінь зрілості такої особистості, а тим більше вершина зрілості — акме — розглядається як сформованість інтегрованої характеристики майбутнього фахівця як дорослої людини. Високий показник наявності такої характеристики дає змогу всебічно вивчати закономірності розвитку людини як індивіда (складного живого організму), особистості (ядром якої є ставлення людини до різних боків дійсності) і суб'єкта діяльності (насамперед, як професіонала), спроможного досягти в професійному розвитку вищого рівня.

⁵ Рябова З. В. Теоретичні аспекти використання ON-LINE опитувань в системі маркетингово-моніторингового супроводу якості підготовки фахівців з педагогіки вищої школи [електронний ресурс] / З. В. Рябова // Теорія і методика управління освітою. — 2015. — № 2(16). — Режим доступу : <http://umo.edu.ua/katalog/882-electronic-journal-the-theory-and-methods-of-educational-managementedition-16-2015>

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення цієї проблеми і на які спирається автор. Теоретичні і практичні аспекти розв'язання управлінських проблем, а також підготовки фахівців у ВНЗ як один із напрямів формування освітнього потенціалу дістали значного розвитку в працях учених Г. Євтушенко, Г. Єльнікової, В. Кременя, О. Кратта, В. Куценко, Т. Оболенської, В. Олійника. Зокрема особливості реалізації управлінських процесів у вищій освіті розглянуто в працях М. Євтуха, М. Артюхова, В. Беспалька, П. Блонського, М. Захарова, Ю. Конаржевського, З. Рябової, Г. Серікова, а підходи до формування змісту вищої освіти аналізуються вченими В. Краєвським, В. Ледньовим, П. Ставським, М. Шкілем. Пошук шляхів підвищення результативності підготовки студентів магістратури здійснюється в працях О. Мороза, З. Сліпкань, В. Олійника, Г. Шевченко.

У психолого-педагогічній науці поняття «управління» розглядається в трьох аспектах, зокрема:

- *діяльність* (В. Лазарев, Г. Попов, М. Поташник, А. Файоль та ін.). Таке розуміння є важливим у контексті отримання предметного результату. Проте воно не акцентує увагу на узгодженні цього виду діяльності з урахуванням суб'єктного досвіду учасників;

- *цілеспрямований вплив* суб'єкта на об'єкт та зміна останнього (В. Афанасьєв, А. Орлов, Н. Сунцов, Н. Хмель та ін.). Таке трактування не повною мірою віддзеркалює суб'єкт-суб'єктну природу управління (вплив однієї системи на іншу, однієї людини на іншу чи групу), а активність визнається лише за тим, хто управляє;

- *взаємодія суб'єктів* як складний різноманітний процес, в якому зміна сторін є не тільки взаємопов'язаною, а й взаємозумовленою (В. Зверєва, П. Трет'яков, Т. Шамова, В. Якунін та ін.). Взаємодія як цілісна, внутрішньо диференційована система самостійно розвивається, зумовлюючи взаємні зміни суб'єктів управління.

З урахуванням предмета авторського дослідження, на нашу думку, більш доцільним є розгляд означеного поняття як діяльності, спрямованої на забезпечення умов удосконалення об'єкта, а також упорядкування та

координації всіх процесів, які відбуваються в напрямі якісного опанування знань, умінь та навичок майбутнього фахівця з педагогіки вищої школи, зокрема майбутніх викладачів християнської педагогіки.

Формулювання мети статті (постановка завдання). На основі ретроспективного аналізу процесу управління якістю вищої освіти майбутніх викладачів християнської педагогіки проаналізувати перспективність використання інноваційного підходу в модернізації управління якістю вищої освіти в умовах актуальних освітніх змін з урахуванням сучасної практики управління якістю освітніми процесами, а також оптимальної взаємодії викладачів і студентів у напрямі формування і розвитку в майбутніх фахівців позитивної мотивації до самостійної педагогічно-інноваційної діяльності, самонавчання, самовиховання і самореалізації.

Виділення раніше невіршених частин загальної проблеми, розглянутих у цій статті. Сучасними дослідниками пропонуються цілісні концепції управління освітнім процесом у ВНЗ, обґрунтовуються цілі, принципи, зміст, технології реалізації такого комплексного управління. Проте дослідження управління якістю вищої освіти досі залишається недостатньо вивченим, а саме: мало праць навчально-методичного спрямування, в яких є єдина ключова ідея; мало інтегрованими залишаються психологічний та педагогічний аспекти управління вищою школою; має місце перевантаження змісту навчальних видань другорядним матеріалом; не повною мірою враховуються вікові особливості аудиторії тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Освітній процес у ВНЗ є складною динамічною системою, реалізація якого має всі системні ознаки. Такими ознаками, на думку А. Найна та Л. Кустова, є наявність сукупності взаємопов'язаних елементів, які характеризуються: цілісністю, структурною ієрархічністю, функціональною цілеспрямованістю, взаємодією із зовнішнім середовищем⁶. Відповідно і підготовка майбутніх фахівців з педагогіки вищої школи, зокрема

⁶ Найн А. Гуманизация непрерывного профессионального образования: вариант, концепция, модели: учеб. пособие / А. Найн, Л. Кустов. — Челябинск : ЧГИФК, 1994. — 76 с.

викладачів християнської педагогіки, у сучасних умовах має вирізнитися цілеспрямованим і системним характером, який визначить її якість з урахуванням суспільних вимог.

Цілеспрямоване забезпечення високої якості підготовки викладачів християнської педагогіки, на нашу думку, має визначитися за ієрархічною системою показників, на першому рівні якої є показники, які характеризують якість організації освітнього процесу в навчальному закладі в цілому. Другий рівень утворюють показники навчальної діяльності ВНЗ, третій — кафедри, четвертий — спеціальності. На п'ятому рівні мають розглядатися показники якості оволодіння майбутніми фахівцями знаннями з кожної навчальної дисципліни. При цьому підпорядкованість зазначених рівнів відповідає наведеному тут порядку, тобто зверху вниз. Практичне ж забезпечення якості вищої освіти відбувається у зворотному порядку, тобто знизу вверх.

Проведений аналіз сучасних поглядів на реалізацію системного підходу в управлінні освітніми системами, як одна із засад методології педагогічного управління, дав змогу виявити низку закономірностей, які доцільно використовувати, на нашу думку, у процесі підготовки майбутніх викладачів християнської педагогіки, зокрема викладених автором у таких положеннях:

- педагогічне управління, як вид системної взаємодії, має враховувати зовнішній вплив на якість підготовки викладачів християнської педагогіки через організацію, цілепокладання, контроль, стимулювання означеного процесу з урахуванням об'єктивних потенційних можливостей системи;
- виконання соціального замовлення на якість підготовки викладачів християнської педагогіки передбачає ефективну реалізацію низки управлінських функцій (планування, прогнозування, організацію, координацію, контроль, мотивацію тощо) з урахуванням початкового стану системи управління закладом як системи та стадії його розвитку;
- рівень та оптимізація внутрішньої взаємодії в процесі підготовки викладачів християнської педагогіки суттєво впливають на ефективність управління її якістю, що потребує врахування особливостей діяльності цих закладів як освітньої системи.

У контексті забезпечення конкурентоспроможності Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (далі – ННІМП) важливою складовою є адаптованість управління якістю знань магістрів педагогіки вищої школи до змін у зовнішньому середовищі й реалізація цілей, завдань та умов розвитку професійної майстерності майбутніх викладачів християнської педагогіки.

Зміст і характер професійної діяльності автора та сфера його наукових інтересів зумовили вибір проблематики дослідження управління якістю вивчення студентами навчальних дисциплін духовно-морального змісту як складової підготовки майбутніх викладачів християнської педагогіки. Головною метою розробників дисциплін є забезпечення якісного супроводу опанування майбутніми фахівцями професійно важливих знань завдяки залученню їх до активного й якісного освітнього процесу, проведення аналогії між теорією та їхньою життєвою практикою, створення комфортних умов навчання тощо.

Відповідно до сучасної філософії вищої освіти викладач вищої школи в сучасних соціокультурних умовах має бути не просто транслятором науково-культурного й професійного досвіду (це успішніше можуть реалізувати нові інформаційні технології), не носієм незаперечної істини, яка має бути засвоєна студентом. Основним важелем у синкретичній культурі є індивідуальність та індивідуальна свідомість, визнання права на власну думку та позицію іншого, незалежно від соціально-рольового статусу.

Гуманістично зорієнтована суб'єкт-суб'єктна модель освітнього процесу у ВНЗ вимагає зміщення аспектів у побудові професіограми особистості викладача та розробці нових критеріїв його педагогічної майстерності. Уже недостатньо лише поєднувати педагогічну спрямованість своєї діяльності з науково-пошуковою активністю, важливо також і те, на якому ментально-духовному тлі це відбувається, наскільки викладач здатний проявляти моральний професіоналізм. Гуманістична парадигма передбачає концентрування освітнього процесу не на навчальній дисципліні, а на особистості студента, його професійному становленні та особистісному

зростанні. Для цього сам викладач має бути високого рівня самоактуалізованості, особистісної та громадянської зрілості⁷.

Ресурсною базою формування та професійного зростання майбутнього викладача християнської педагогіки є різні види забезпечення НВП (науково-методичне, навчально-інформаційне, технологічне тощо), ефективне використання якого залежить від рівня розгалуженості та впровадження сучасних ІТ-технологій (створення й використання баз даних, бібліотечного фонду, електронної бази навчально-методичної роботи кафедри, сайту, електронної пошти, електронної газети, журналу, дистанційної освіти тощо).

Інновації в освіті й розвиток сучасних ІТ-технологій зумовлено наявністю цілеспрямованої державної підтримки та визначення пріоритетів науково-технологічного розвитку, розвиненого веб-середовища, сучасних апаратних та програмних засобів, а також доступністю їх використання для підвищення якості навчання й викладання у ВНЗ⁸. Перевагами використання можливостей такого веб-середовища є: оперативна електронна комунікація (пошта, конференції, форум тощо); створення робочих груп (професійних, за інтересами, творчою спрямованістю тощо); можливість швидкого обміну інформацією та ідеями. Наявність і розвиненість такого середовища дає змогу забезпечити НВП у ВНЗ великим обсягом навчальних, довідкових та інформаційних матеріалів, а також більшу аудиторію для ознайомлення з публікаціями, ідеями, досягненнями.

Швидке зростання використання засобів сучасних ІТ-технологій в освітній практиці має вплив на всіх учасників навчальної діяльності (як на студентів, так і на викладачів). Однією з найцікавіших та найбільш поширених моделей застосування ІТ-технологій є така практика викладання, що передбачає передачу навчально-методичного забезпечення опанування навчальної дисципліни (плану занять, опорного конспекту лекцій, екзаменаційних питань, змісту та терміну контрольних заходів тощо) у режимі он-лайн.

⁷ Крушельницькая О. Б. Условия эффективности перцептивного общения преподавателя со студентами / О. Б. Крушельницькая, А. С. Панасюк // Психологическая наука и образование. — 2003. — № 3. — С. 48–51.

⁸ Забродська Л. М. Інноваційні пріоритети науково-технологічного розвитку: міжнародний та регіональний аспекти [електронний ресурс] / Л. М. Забродська // Теорія і методика управління освітою. — 2015. — № 2(16).

У такий спосіб можуть замінятися традиційні лекції чи навіть усі курси можуть бути розроблені так, що студентам навіть не доведеться відвідувати ВНЗ⁹. Упровадження дистанційної форми навчання зумовлено потребами сучасного суспільства у неперервній освіті, віддаленістю місць надання сучасних якісних послуг, мобільністю користувачів цих послуг, а також зміною вимог до засобів, які підвищують якість вищої освіти, та можливістю залучити якомога більше студентів не тільки з країни їхнього фізичного розташування, а й з усього світу, порівняно низькі витрати на проведення курсів (економія орендної плати, сплати за опалення й освітлення) тощо¹⁰.

Незважаючи на те, що дистанційні курси мають потенціал заохочувати студентів до активного самонавчання, необхідного у процесі вивчення, зокрема релігійних учень, нами досліджено, що у ВНЗ України поки що не надається перевага саме такому навчанню. Важливо, що необхідні навички для викладачів курсів духовно-морального змісту (активне слухання, розвиток комунікативних навичок тощо) формуються у процесі особистого спілкування й вимагають персонального тренінгу. Обмін інформацією й спілкування он-лайн можуть бути використані для проведення конференції за участю міжнародних експертів (запрошення й прийняття яких може бути корисним для університетів).

Незважаючи на певні недоліки, ІТ-технології мають потенціал та унікальні переваги, зокрема: доступ до більшої кількості джерел та інформації; забезпечення самостійного планування навчальної траєкторії незалежно від групи та викладача; мотивацію до активного й особистісно орієнтованого навчання¹¹.

На нашу думку, важливо управляти якістю підготовки майбутніх викладачів християнської педагогіки, використовуючи сучасні засоби реалізації цих технологій, спрямовуючи зусилля на ефективність НВП. За такого спрямування ефективне управління освітнім процесом забезпечить: особистісне

⁹ Рябова З. В. Теоретичні аспекти використання ON-LINE опитувань в системі маркетингово-моніторингового супроводу якості підготовки фахівців з педагогіки вищої школи [електронний ресурс] / З. В. Рябова // Теорія і методика управління освітою. — 2015. — № 2(16). — Режим доступу : <http://umo.edu.ua/katalog/882-electronic-journal-the-theory-and-methods-of-educational-managementedition-16-2015>

¹⁰ Сталий розвиток: короткий термінологічний словник для магістрів усіх напрямів підготовки / уклад. : М. З. Згуровський, Г. О. Статюха, І. М. Джигирей. — К. : НТУУ «КПІ», 2008. — 52 с.

¹¹ Добрусин М. Е. Социально-психологический портрет вузовского педагога / М. Е. Добрусин // Социологические исследования. — 1995. — № 9. — С. 137–141.

зростання і соціальну мобільність не тільки майбутніх викладачів християнської педагогіки, а й викладачів; культурне зростання особистості, через яку поширюються ідеї патріотизму, етичних норм і суспільних цінностей; доступність інформації для розвитку вузівської науки й освіти; інноваційну якісну підготовку фахівців¹².

Ми впевнені, що сучасний фахівець з педагогіки вищої школи має володіти навичками не тільки викладача, вихователя, дослідника, а й менеджера, керівника інноваційних проєктів тощо. Тому професійна підготовка студентів магістратури педагогіки вищої школи, зокрема майбутніх викладачів християнської педагогіки, має бути спрямована на розвиток здібностей до інноваційної діяльності, оволодіння ІТ-технологіями, комунікації (спілкування з колективом і різними категоріями студентів) тощо.

Водночас сучасному студентові необхідно мати, на нашу думку, якісну підготовку як у галузі психолого-педагогічних наук, так і у галузі сучасної методології наукових досліджень, інноваційної діяльності, ІТ-технологій, іншомовної підготовки, правового регулювання професійних відносин тощо. Необхідною умовою зростання професіоналізму фахівців у галузі вищої освіти є підготовка магістрів за спеціальністю 8.18010021 «Педагогіка вищої школи».

Модель підготовки магістрів з педагогіки вищої школи в Університеті менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України (далі – Університет) має такі переваги:

- реалізація студентоцентрованого підходу до особистісно-професійного розвитку, формування компетентних професіоналів у своїй галузі;
- поєднання теорії, практики, наукових досліджень шляхом залучення до освітнього процесу практиків, посилення практичної підготовки, організація навчання на основі діяльнісного та компетентнісного навчання, побудова навчання шляхом дослідження;
- наявність відповідних фахівців, професорсько-викладацького складу для реалізації міждисциплінарного підходу до підготовки

¹² Мороз О. Г. Педагогіка і психологія вищої школи: навч. посіб. / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко ; за заг. ред. О. Г. Мороза. — К. : НПУ, 2003. — 267 с.

конкурентоспроможних фахівців, формування і розвиток загальних та професійних компетентностей;

- управління освітнім процесом на основі системного моніторингу, самооцінювання якості освіти;

- оновлення змістової підготовки сучасних управлінців шляхом приділення значної уваги питанням якості освіти, управління розвитком вищого навчального закладу;

- застосування системи контрольної-аналітичної діяльності викладачів з урахуванням реалізації компетентнісного підходу;

- застосування тренінгового навчання, сучасних активних, інтерактивних, ІТ-технологій;

- розроблення та використання персональних навчальних систем як складової управління самостійною роботою студентів;

- виховання готовності ефективно та раціонально діяти в умовах невизначеності, криз, стресів, загроз, ризиків та надзвичайних ситуацій¹³.

Базуючись на досвіді інтенсивного курсу магістерської підготовки викладачів вищої школи, нами впроваджено пропозицію вчених В. Жуковського, Л. Москальової, Л. Цюпи, І. Сіданіч поєднати досвід кількох українських університетів (Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького, Національного університету «Острозька академія», Українського католицького університету, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України), що спеціалізуються на підготовці викладачів навчальних дисциплін духовно-морального спрямування, унаслідок чого було розроблено магістерську програму зі спеціалізації «Християнська педагогіка у вищій школі».

Розроблення цієї магістерської програми базувалося на результатах інтенсивної співпраці викладачів двох інститутів (ННІМП та Катехитично-педагогічного інституту Українського католицького університету) з

¹³ Поясок Т. Б. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. Б. Поясок. — К., 2004. — 22 с.

використанням інтернет-технологій для комунікації й інтерактивності професорсько-викладацької і студентської аудиторій¹⁴.

Реалізація магістерської програми зі спеціалізації «Християнська педагогіка у вищій школі» передбачає групову роботу, дискусії на семінарських заняттях та інші методи. Такий методологічний підхід передбачає активність викладачів і студентів в опануванні знань, умінь та навичок, а також формування духовно-моральних цінностей. Він є найбільш придатним для викладання навчальних дисциплін духовно-морального змісту тому, що:

- актуалізується використання студентами особистих знань і навичок, що вдосконалюються для подальшої роботи у сфері викладання навчальних дисциплін духовно-морального спрямування;
- опановується найкраща практика;
- мотивується самостійне здобуття знань, унаслідок чого студенти краще розуміють матеріал і поліпшують власну компетентність¹⁵.

У загальному розумінні пілотна модель курсу «Методика викладання навчальних предметів духовно-морального спрямування» зі спеціалізації «Християнська педагогіка у вищій школі» відрізняється від інших курсів високим рівнем взаємодії між студентами й викладачами; доступністю викладення теоретичного матеріалу; консультуванням експертів-практиків; заохоченням до тісної співпраці між студентами курсу; високим рівнем відповідності теорії сучасним реаліям, зокрема поновленням матеріалів для самостійного вивчення, посиланнями на актуальні сайти.

Навчальна програма зі спеціалізації «Християнська педагогіка у вищій школі» (далі – Програма) охоплює 30 академічних годин, вона структурована змістовими модулями. До їх складу, крім теоретичних питань, входять тематика семінарських занять, орієнтовна тематика рефератів, запитання для самоперевірки та перелік рекомендованої літератури. Водночас програма охоплює навчально-тематичний план з визначенням обсягів годин на вивчення

¹⁴ Дмитрієва С. М. Психологічні особливості педагогічної співтворчості викладача і студентів: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук :19.00.07 ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. — К., 1996. — 20 с.

¹⁵ Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: навч.-метод. посіб. / І. С. Булах, Л. В. Долинська. — К. : НПУ, 2002. — 115 с.

кожного змістового модуля. Стрижневими модулями Програми є: «Духовно-виховні та культурологічні аспекти в християнській етиці», «Християнська етика людських взаємин», «Християнські настанови, обряди та народні звичаї як осердя української культури».

Метою Програми є ознайомлення майбутніх викладачів християнської педагогіки з теорією та методикою викладання курсів, зі змістом, завданнями, принципами та засобами духовно-морального виховання на засадах християнських цінностей, сприяння становленню християнських і громадянських компетентностей особистості. Вона побудована за кредитно-модульною системою (1 кредиту ECTS) й охоплює аудиторну роботу, практику і самостійне засвоєння навчальних дисциплін та іспитові випробування.

Основна увага зосереджується на змісті християнської педагогіки. Передбачається використання різних форм занять, здійснення теоретичної, методичної і практичної підготовки, оперативне зважування професійних запитів і потреб магістрантів. Педагогічну практику майбутні викладачі проходять під керівництвом координатора з фаху. Практичні заняття (аудиторна форма) охоплюють демонстрацію фрагментів лекційно-практичних занять, перегляд відеоматеріалів, тренінги, розроблення методичних рекомендацій, укладання дидактичного матеріалу, вирішення проблемних педагогічних ситуацій, відбір матеріалів на науково-практичну конференцію, участь у ділових іграх тощо. Загальна педагогічна практика проводиться на базі навчальних закладів у формі відкритих занять або їх фрагментів.

Процес розроблення курсу у співпраці між двома інститутами є позитивним досвідом для викладачів з обох сторін: ідеї збільшувалися, сайт перевірявся і доповнювався інформацією. Розкриття перед студентами переваг християнського бачення світу сприяло тому, щоб їхнє життя набувало справжнього сенсу у духовному єднанні з Творцем, допомагало реалізовувати власний духовний та інтелектуальний потенціал шляхом сумлінного навчання й активної діяльності в студентському середовищі, орієнтуватися і самовизначатися у великій різноманітності духовних і матеріальних цінностей, накопичених світовою культурою протягом століть.

Особливий акцент робився на безпосередньому зв'язку між інтелектуальним розвитком та практичним благочестям: неухильно дотримуватися християнської поведінки стосовно викладачів і студентів, правил здорового способу життя та християнських принципів сприймання, формувати в собі естетичну досконалість та вишуканість. Свідоме активне служіння Богові та суспільству є основою такого способу життя.

Упровадженню курсів духовно-морального спрямування в освітній процес вищої школи сприятиме неупереджений і глибокий діалог між представниками влади і Церкви, науковцями і педагогами. Ефективне співробітництво ВНЗ і релігійних організацій можливе за умови налагодження добропристойних взаємин Церкви і держави у справі впровадження курсів духовно-морального спрямування в освітній процес вищої школи. Для цього слід брати до уваги такі чинники: потрібність і значення цих курсів для виховання молодого покоління; наявність умов для їх упровадження; наукове обґрунтування змісту, форм, методів духовно-морального виховання; забезпечення курсів програмами, підручниками, довідковими виданнями, наочністю тощо; підготовленість фахівців для викладання курсів духовно-морального спрямування.

Наукове визначення й обґрунтування змісту, форм і методів вивчення курсів духовно-морального спрямування в сучасній вищій школі можливе на принципах гуманізму, толерантності, позаконфесійності, свободи совісті в межах чинного законодавства. За такої умови християнська педагогіка може посісти чільне місце серед вузівської програми. Її зміст буде співзвучним вимогам громадянського суспільства, а відповідальність за роботу вищої школи нести будуть як Церква, так і держава. Зміст християнської педагогіки істотно впливає на зміст відповідних навчальних дисциплін, завданням яких є уточнення етичних норм, стандартів, принципів на засадах християнської моралі, яка ґрунтується на заповідях і законах Божих.

З аналізу дослідження інноваційного потенціалу технології духовно-морального виховання з'ясуємо, що її впровадження до вузівської практики дає змогу втілювати індивідуальний підхід, планувати і прогнозувати

результати виховного впливу на особистість, обирати найбільш ефективні для кожного студента форми і методи виховної роботи, об'єктивно оцінювати ефективність і результативність духовно-морального виховання.

До основних елементів технології духовно-морального виховання нами віднесено: мету виховної діяльності; завдання, що конкретизують мету; цільову групу виховної діяльності; очікуваний результат; критерії, за якими оцінюватимуться результативність та ефективність виховних впливів; зміст виховної діяльності; форми духовно-морального виховання; методи здійснення виховної роботи; часовий проміжок, протягом якого здійснюватиметься виховна робота за технологією духовно-морального виховання.

Метою технології духовно-морального виховання є створення педагогічних умов для осмислення суті моральних правил і норм, сприйняття їх і творчого застосування, набуття досвіду морально-ціннісного ставлення до самого себе, людей, навколишнього світу. Урахування вікових та індивідуальних особливостей є підставою для вибору раціонального змісту, ефективних методів і форм виховної діяльності.

Зсув акцентів у діяльності ВНЗ з організаційно-структурних питань на питання якості освітньої й науково-дослідної роботи, швидке реагування вищої школи на потреби суспільства, що виникають, дали змогу розробити рекомендації щодо удосконалення й підвищення ефективності управління якістю підготовки фахівців вищої школи відповідно до нових умов:

- розвиток ВНЗ на основі принципів організації, що навчається (високий ступінь «командного керівництва», тобто наявність колективу односторонців, що розуміє й поділяє стратегію й тактику керівництва; організація постійно діючих програм підвищення кваліфікації персоналу й системного впровадження освітніх інновацій; розроблення системи мотивації персоналу в перманентному підвищенні кваліфікації; діюча практика обміну досвідом і тиражування позитивних педагогічних, дидактичних, методичних прийомів; наявність системи заохочення викладачів, що працюють за інноваційними методиками);

- управлінські впливи орієнтовані на високодуховну філософію, організаційну культуру й інновації науково-викладацького й методичного персоналу ВНЗ;

- декларативність християнської місії й корпоративної філософії, яка містить технологічність освітніх процесів, оскільки не регламентує діяльність його учасників (викладачеві відведено роль порадника, досвідченого фахівця з конкретних навчальних дисциплін, який прагне допомогти студентам у досягненні кінцевої мети навчального процесу — отриманні знань та умінь);

- конкурентоспроможність ВНЗ, який надає високу якість освіти, якість підготовки, організація навчального закладу як системи відкритого типу (моніторинг зовнішнього середовища, дослідження ринку праці для виявлення нових перспективних напрямів підготовки фахівців, аналіз тенденцій розвитку тієї або іншої предметної галузі з метою збору й опрацювання інформації для викладання відповідних навчальних дисциплін);

- контроль за якістю освіти з метою об'єктивного оцінювання та схвалення управлінських рішень щодо створення сучасної вищої школи, головним показником якої є стійка придатність до працевлаштування та успішної роботи випускника вищої школи в обраній ним сфері трудової діяльності, а також подальшого розвитку.

Отже, реалізація цілей і завдань предметів духовно-морального змісту створює передумови для задіяння технології духовно-морального виховання на християнських моральних цінностях, самовизначення кожної особистості у системі суспільних взаємин (економічних, соціальних, національних, політичних, культурно-світоглядних, міжособистісних), становлення і розвитку духовно-моральної та інтелектуальної особистості, якій притаманні демократична культура, усвідомлення зв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її громадянською відповідальністю, а також для формування готовності до активної участі в житті суспільства.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз наявної практики управління якістю підготовки фахівців з педагогіки вищої школи в умовах ринкових відносин показав, що ефективна діяльність ВНЗ вимагає

нових підходів до організації їх діяльності, більш ефективного й гнучкого управління з урахуванням позитивних здобутків педагогічної теорії й практики, світового досвіду реалізації ефективного управління в освітніх системах. Водночас важливо враховувати наявність інноваційних технологій навчання, орієнтуватися на формування гармонійно розвинутої особистості, освіченої, здатної до неперервного оновлення своїх знань, професійної мобільності, швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, системі управління й організації праці в умовах швидкоплинних ринкових відносин.

Доведено, що функціональні особливості й змістова сутність управління якістю підготовки фахівців з педагогіки вищої школи в системі ринкових відносин залежать від реалізації системного підходу до означених процесів, а також зумовлює створення адекватної організаційної структури, здійснення моніторингу зовнішнього й внутрішнього середовищ розвитку ВНЗ на основі принципів організації, що навчається.

Актуальним, важливим і надто перспективним завданням за цих умов є опанування християнської педагогіки як одного з чинників забезпечення високої якості освіти. Забезпечити його виконання має розроблення організаційно-педагогічних засад управління якістю підготовки магістрантів через такий управлінський вплив, який залежить від якості знання навчальних дисциплін духовно-морального змісту. Розроблення та впровадження системи управління якістю підготовки фахівців з педагогіки вищої школи та оцінювання реальних показників цієї якості мають починатися з формування ефективної системи викладання кожної конкретної навчальної дисципліни. Така система має містити мотивацію студентів на оволодіння нею, дидактично обґрунтований відбір змісту навчання, створення сприятливих педагогічних умов для його сприйняття, засвоєння та розуміння навчального контенту.

Системне управління впровадженням високоефективних педагогічних технологій і сучасних засобів їх реалізації, а також педагогічна творчість викладача ВНЗ виступають важливими передумовами забезпечення належної якості професійної освіти. Організація здобуття якісних знань з навчальних дисциплін духовно-морального змісту забезпечується реалізацією саме

творчого підходу викладача, його високою культурою, професіоналізмом і педагогічною майстерністю, активізуючи мотиваційну сферу майбутнього фахівця на оволодіння дисципліною, стимулюючи його навчально-пізнавальну діяльність.